

УДК 658.589:005.591.6

МОЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНИХ ОЦІНЮВАЛЬНИХ СИСТЕМ ДЛЯ КОМПЛЕКСНОГО ОЦІНЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

кандидат економічних наук, доцент, Островська Г. Й.,

Тернопільський національний економічний університет, Україна, Тернопіль

кандидат економічних наук, Соловій Х. Я.,

Національний університет «Львівська політехніка», Україна, Львів

У статті досліджено особливості зарубіжних оцінювальних систем і встановлено, що найповніше вимогам комплексного оцінювання інноваційної діяльності підприємства відповідає Збалансована система показників: дозволяє оцінити внутрішнє і зовнішнє середовище функціонування підприємства з використанням фінансових і нефінансових показників; відображає взаємозв'язки між оцінювальними показниками, забезпечуючи реалізацію обраної стратегії; враховує мотиваційні заходи.

Ключові слова: оцінювальні системи, інноваційна діяльність підприємства, збалансована система показників, стратегія розвитку, вимоги до системи комплексного оцінювання.

кандидат экономических наук, доцент, Островская Г. Й., кандидат экономических наук, Соловий К. Я. Возможность использования зарубежных оценочных систем для комплексного оценивания инновационной деятельности отечественных предприятий/ Тернопольский национальный экономический университет, Украина, Тернополь, Национальный университет «Львовская политехника», Украина, Львов

В статье исследованы особенности зарубежных оценочных систем и установлено, что наиболее полно требованиям комплексной оценки инновационной деятельности предприятия соответствует Сбалансированная система показателей: позволяет оценить внутреннюю и

внешнюю среду функционирования предприятия с использованием финансовых и нефинансовых показателей; отражает взаимосвязи между оценочными показателями, обеспечивая реализацию избранной стратегии; учитывает мотивационные меры.

Ключевые слова: оценочные системы, инновационная деятельность предприятия, сбалансированная система показателей, стратегия развития, требования к системе комплексной оценки.

candidate (PhD) of economic sciences, associate professor, Ostrovska H. J., candidate (PhD) of economic sciences, Solovij Kh. Ya. Availability of foreign estimation system application to home enterprises' innovation activity complex evaluation/ Ternopil National Economic University, Ukraine, Ternopil, Lviv Polytechnic National University, Ukraine, Lviv

The article deals with foreign estimation systems and their specifications. It is proved that Balanced Indices System meets the requirements of enterprise's innovation activity complex evaluation most fully in comparison to other systems. By means of this system, both internal and external environment of enterprise's activity applying financial and non-financial indices we can be evaluated; correlation between evaluation rates can be revealed, ensuring the strategy chosen, and motivating instruments can be highlighted.

Key words: estimation systems, enterprise's innovation activity, balanced indices system, development strategy, complex evaluation system requirements.

Вступ

Ефективна інноваційна діяльність підприємств в умовах динамічності зовнішнього та внутрішнього середовищ, зростання рівня невизначеності, економічній нестабільності можлива за умов виконання інноваційних проектів, які задовольняють і відповідають вимогам зовнішнього (потреби споживачів, розвиток НТП, пропозиції постачальників, дії конкурентів), внутрішнього (інноваційний потенціал, стратегія розвитку) середовищ, та орієнтації діяльності підприємства із досягнення поточних завдань на довгострокову перспективу розвитку. Зростає значення і роль стратегічного

управління у діяльності вітчизняних підприємств як процесу, спрямованого на реалізацію стратегії його розвитку. В таких умовах для ефективного управління необхідно здійснити комплексну оцінку інноваційної діяльності вітчизняних підприємств з врахуванням факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ.

Останнім часом вітчизняними вченими створено багато методик, які дозволяють оцінити фактори як зовнішнього так і внутрішнього середовищ, однак, пропоновані ними методи не повністю враховують особливості стратегічного управління. Водночас, для оцінювання інноваційної діяльності вітчизняних підприємств можуть бути використані різноманітні зарубіжні методики (піраміда ефективності, «ділове вікно управління» – Business Management Window, система вимірювання ефективності та продуктивності – Effective Progress and Performance Measurement (EP2M), концепція внутрішнього ринку «Хьюлетт-Паккард», збалансована система показників – Balanced Scorecard (BSC)), які дозволяють виміряти основні показники стратегічної діяльності підприємства та пов'язати його щоденні операційні процеси із реалізацією стратегії. Тому, виникає необхідність дослідити можливості використання зарубіжних оцінювальних систем для комплексного оцінювання інноваційної діяльності вітчизняних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Сутність, структура, алгоритм побудови оцінювальних систем, які враховують особливості стратегічного управління досить широко розглянуті у наукових публікаціях зарубіжних і вітчизняних вчених: К. Редченко, Т. Калінеску, І. Пономарьова, Р. Каплан, Д.Нортон, Т. Дерев'янка, В. Антонов, Л. Пан, Е. Бобкова, В. Ивлев, Т. Попова, І. Рязанов, П. Робертс, К. Адамс, Д. Попов, А. Городничев, С. Самусенко та ін. Не дивлячись на значну кількість публікацій, по даних моделях окреслено лише основні підходи і принципи, але не приділено уваги саме можливостям їх використання для оцінювання інноваційної діяльності вітчизняних підприємств. Це робить дослідження даної проблеми актуальним і

перспективним для впровадження у практику діяльності вітчизняних підприємств.

Постановка цілей

Вибір системи показників для комплексного оцінювання інноваційної діяльності підприємств зумовив постановку таких цілей:

- окреслити вимоги до системи показників комплексного оцінювання інноваційної діяльності підприємства;
- дослідити особливості зарубіжних оцінювальних систем;
- встановити відповідність особливостей оцінювальних систем вимогам комплексного оцінювання інноваційної діяльності підприємства;
- обрати систему показників, яка найповніше відповідає встановленим вимогам комплексного оцінювання інноваційної діяльності підприємства.

Основні результати дослідження

Інноваційна діяльність підприємства – це діяльність, яка передбачає розробку нових інноваційних проектів і виробництво нових продуктів на визначеному етапі життєвого циклу інноваційного процесу, удосконалення існуючих товарів, робіт, послуг, техніки та технологій, а також появу пов'язаних з цим додаткових результатів діяльності (відкриття, теоретична розробка, винахід, новинка, нововведення, інновація), реалізація їх на ринку і/або використання для власних потреб, враховуючи власні можливості і вимоги зовнішнього середовища з метою нарощення власного потенціалу підприємства. Тобто, інноваційна діяльність підприємства залежить і розвивається внаслідок зміни чинників зовнішнього середовища, а також, обмежується ринковою місткістю, інноваційними можливостями та стратегією розвитку підприємства [1].

Отже, для комплексного оцінювання інноваційної діяльності підприємства необхідна система, яка враховує:

- фінансові і нефінансові показники;
- чинники внутрішнього і зовнішнього середовищ;

- мотиваційні заходи;
- взаємозв'язки між стратегією розвитку підприємства і оцінювальними показниками;
- є найбільш теоретично і практично використовуваною.

У світовій практиці до систем, які задовольняють певні зазначені вище вимоги комплексного оцінювання інноваційної діяльності підприємств належать:

- Піраміда ефективності;
- «Ділове вікно управління» – Business Management Window;
- Система вимірювання ефективності та продуктивності – Effective Progress and Performance Measurement (EP2M);
- Концепція внутрішнього ринку «Хьюлетт-Паккард»;
- Збалансована система показників – Balanced Scorecard (BSC).

Сутність системи «Піраміда ефективності» полягає в формуванні фінансових показників відповідно до корпоративної стратегії, орієнтованої на задоволення потреб клієнтів, та доповнені їх декількома ключовими якісними (нефінансовими) показниками. Складається система із чотирьох ступенів (рівнів), що характеризують структуру підприємства: на верхньому рівні формується корпоративне бачення стратегії, на другому рівні дане бачення конкретизується у цілі підрозділів і дивізіонів стосовно певного ринку, на третьому рівні здійснюється формування і виконання плану дій окремого підрозділу або ключового функціонального напрямку відповідно визначених на другому етапі сфер бізнесу, на нижньому рівні, тобто в області операцій, відбувається оцінювання проведених дій.

Перевагою даної системи є:

- використання фінансових і нефінансових показників;
- виявлення, за рахунок ієрархічної побудови, факторів і ступеня їх впливу на фінансові показники [2, с. 99].

Недоліки системи:

- дублювання показників на кожному рівні (ступені) системи;

- неврахування заходів мотивації.

Сутність концепції «ділове вікно управління» зводиться до формування системи показників оцінювання за якими дозволяє охопити усі аспекти діяльності підприємства починаючи від впровадження товару на ринок аж до зміни структури власного капіталу, який забезпечує постійний ріст підприємства.

Перевагою системи «ділове вікно управління» є:

- врахування факторів внутрішнього і зовнішнього середовищ;
- можливість виявлення наслідків прийнятих операційних рішень;
- введення бенчмаркінгу як процесів, так і результатів.

Недоліком цієї системи є:

- врахування лише фінансових показників;
- неврахування взаємозв'язків між фінансовими показниками.

Система вимірювання ефективності та продуктивності EP2M дозволяє проаналізувати вплив чинників зовнішнього середовища на макро- (ринок) і мікро- (клієнт) рівні, а також враховувати внутрішні змінні підприємств, особливе значення з яких займає чинник мотивування персоналу середньої та низової ланок управління [2, с. 99-100]. Система передбачає формування оцінювальних показників у чотирьох напрямках:

- обслуговування клієнтів і ринків;
- удосконалення внутрішніх процесів;
- управління змінами та стратегією;
- власність і свобода дій [3].

Разом з тим система не враховує фінансову складову діяльності підприємства та не передбачає відстеження причинно – наслідкових зв'язків між показниками [4].

Основою концепції внутрішнього ринку «Хьюлетт-Паккард» (розроблена компанією «Hewlett Packard») є перехресна оцінка підрозділів одного підприємства у такій послідовності [5]:

1. Опис процесів між підрозділами підприємства.

2. Встановлення параметрів вимірювання процесу. Важливо, щоб процес вимірювався не лише з витратної точки зору, а також і за рівнем якості.

3. Передбачення подальшого розвитку окремого підрозділу та підприємства загалом виходячи з попередніх оцінок.

4. Обговорення між підрозділами основних параметрів продукції, роботи, послуг та встановлення внутрішніх стандартів якості.

5. Фіксування стандартів якості та критеріїв їх виміру.

6. Проведення постійної оцінки та поліпшення поточної діяльності підприємства.

За результатами такої роботи кожний підрозділ складає звіт, в якому оцінюються 5 сфер діяльності: процес планування, покращення процесів, участь працівників, управління процесами та орієнтація на клієнта [6].

Перевагою цієї системи є:

- використання фінансових і не фінансових оцінювальних показників;
- взаємодія учасників під час оцінювання.

Слабкою стороною системи є:

- неврахування мотиваційних заходів;
- часткові взаємозв'язки показників системи як між собою, так і з стратегією підприємства.

Збалансована система показників – це створена для стратегічного управління підприємством система кількісних та якісних показників вимірювання ефективності діяльності підприємства. Ця система трансформує місію і загальну стратегію організації у систему взаємопов'язаних показників у якій, окрім фінансових показників, є показники і нефінансового характеру, що оцінюють ефективність внутрішніх бізнес – процесів, потенціал співробітників, задоволеність покупців і акціонерів з метою забезпечення довгострокового фінансового успіху компанії [7]. Збалансована система показників [4]:

- передбачає використання окрім фінансових показників і показники нефінансового характеру;
- розглядає споживача як одного із основних факторів впливу на досягнення мети підприємства;
- надає можливість виявити неефективні внутрішні процеси на підприємстві;
- відображає залежність зростання підприємства від навчання і розвитку його персоналу;
- передбачає розробку стратегічних карт необхідних для узгодження короткострокових цілей діяльності підприємства з його місією і стратегією.

Перевагою Збалансованої системи показників є її можливість вирішувати такі фундаментальні проблеми:

- ефективно оцінити діяльність підприємства за рахунок взаємозв'язків між оцінювальними показниками;
- успішно реалізувати стратегію розвитку підприємства;
- здійснювати управління підприємством з використанням ефективних мотиваційних заходів.

Слабкою стороною системи є труднощі пов'язані із:

- визначенням складу оцінювальних показників;
- розробкою стратегії розвитку підприємства;
- встановленням взаємозв'язків між оцінювальними показниками.

Особливості оцінювальних систем і їх відповідність вимогам комплексного оцінювання інноваційної діяльності підприємства подано в таблиці 1.

Як видно із таблиці найповніше зазначеним умовам комплексного оцінювання інноваційної діяльності підприємства відповідає Збалансована система показників.

Таблиця 1

***Відповідність оцінювальних систем вимогам комплексного
оцінювання інноваційної діяльності підприємства***

Вимоги	Назва систем	Піраміда ефективності	Ділове вікно управління	Система вимірювання ефективності та продуктивності	Концепція внутрішнього ринку «Хьюлетт-Паккард»	Збалансована система показників
	Використання фінансових і не фінансових показників					
	Врахування факторів внутрішнього і зовнішнього середовищ					
	Передбачення мотиваційних заходів					
	Врахування взаємозв'язку системи показників і стратегії підприємства					
	Теоретична обґрунтованість і практичне використання					
	Вимога не притаманна системі		Вимога частково притаманна системі		Вимога повністю притаманна системі	

Висновки

Для оцінювання інноваційної діяльності вітчизняних підприємств доцільно використовувати Збалансовану систему показників, яка є найбільш теоретично обґрунтованою і відпрацьованою в зарубіжній практиці вимірювальною системою, та відповідає вимогам комплексного оцінювання інноваційної діяльності вітчизняних підприємств (враховує мотиваційні заходи; використовуючи фінансові і не фінансові показники, дозволяє оцінити внутрішнє і зовнішнє середовище функціонування підприємства; відображає взаємозв'язки між оціночними показниками, забезпечуючи тим самим, реалізацію обраної стратегії; передбачає взаємодію учасників під час процесу оцінки).

Перспективи подальших досліджень

Незважаючи на значну ефективність Збалансованої системи показників її не можна повністю копіювати, а пристосовувати, враховуючи специфіку

формування вітчизняного ринку і особливості інноваційної діяльності вітчизняних підприємств.

Дослідження низки вітчизняних підприємств дозволило виявити труднощі впровадження Збалансованої системи показників у їх діяльність [1]: формування стратегії розвитку підприємства; визначення складу показників; мотивування працівників на досягнення стратегічних цілей компанії; комплексний контроль важливих для ведення бізнесу для показників; повідомлення і переконання працівників, що виконання стратегічних цілей компанії залежить від їх оперативної діяльності; пов'язання розподілу ресурсів у планах і бюджетах з реалізацією стратегічних цілей компанії.

З метою відстеження проблем на ранніх стадіях запропоновано інноваційну діяльність підприємства поділити на етапи: підготовчий, виробництво і реалізація.

Для комплексного оцінювання інноваційної діяльності вітчизняних підприємств пропонується сформувати Збалансовану систему показників, яка складатиметься із збалансованих систем показників кожного етапу інноваційної діяльності підприємства, враховуючи зазначені труднощі її впровадження у діяльність вітчизняних підприємств. Тому, перспектива подальших досліджень полягає у формуванні збалансованих систем показників етапів інноваційної діяльності підприємства і поєднання їх у одну систему.

Література:

- 1. Соловій Х. Я. Формування та використання збалансованих систем показників інноваційної діяльності підприємств: дис. ... канд. екон. наук / Х. Я. Соловій. – Л., 2012;*
- 2. Смірнов В. В., Клименко О. О. Система Збалансованих показників як ефективний інструмент об'єктивної оінки діяльності підприємства// Академічний огляд. – №2, 2007 – с. 97 – 102;*

3. *Ивлев В. Balanced ScoreCard – альтернативные модели/ В. Ивлев, Т. Попова// Банки и технологии. – 2002. - №4. – с. 3-7;*
4. *Х. Я. Водянюк, А. В. Симак, М. І. Яськів. Сучасні підходи до оцінювання ефективності інноваційної діяльності машинобудівних підприємств// Тези доповідей міжнародної науково – практичної конференції «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури». – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2011. С.221–223;*
5. *Дуда С. Т. Інноваційні підходи до формування та розвитку економічного потенціалу торговельних підприємств споживчої кооперації України / С. Т. Дуда, О. О. Ільчук // Споживча кооперація ХХІ століття: уроки трансформаційних реформ і перспективи розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 20–21 листопада 2008 р., Полтава. – Полтава: РВВПУСКУ, 2008. – С. 213–216.*
6. *О. О. Ільчук. Основні аспекти впровадження інноваційних методів управління економічним потенціалом торговельного підприємства системи споживчої кооперації України// Економіка суб'єктів господарювання. Наука й економіка, 2010 р., - №4 (20). – с. 140 – 143;*
7. *Козик В. В., Водянюк Х. Я. Методичні підходи до оцінювання інноваційного потенціалу підприємства// Міжгалузовий науково – практичний журнал «Проблеми науки». - №11. – 2011 р. – с. 30 – 36.*

References:

1. *Soloviy Kh. Y. Formation and use of balanced systems of enterprise innovation activity indexes: Ph.D. thesis in Economics/ Kh. Y. Soloviy. L., 2012;*
2. *Smirnov V. V., Klymenko O. O. Balanced scorecard as efficient instrument of objective enterprise activity assessment// Academic review. No.2, 2007. - p.97-102;*
3. *Ivlev V. Balanced ScoreCard – alternative models/ V. Ivlev, T.Popova// Banks and technologies.-2002.-No.4. - p.3-7;*

4. Kh. Y. Vodyanko, A. V. Symak, M. I. Yaskiv. *Modern approach to assessment of investment efficiency of machine manufacturing*//Paper thesis of international science and research conference “Formation and development problems of innovative infrastructure”. - Lviv: National university publishing house “Lvivska polytechnica”, 2011. P.221-223;
5. Duda S. T. *Innovative approach to formation and development of economic potential of commercial enterprises of consumers’ cooperation of Ukraine*/ S. T. Duda, O. O. Ilchuk // *Consumers cooperation of XXI century: transformation reforms lessons and development perspectives: international science and research conference materials, November 20-21, 2008, Poltava. - Poltava: RVVPUSKU, 2008. - P.213-216;*
6. O. O. Ilchuk. *Main aspects of innovative methods introduction of economic potential management of commercial enterprises of consumers’ cooperation of Ukraine*//*Economics of market participants. Science and economics, 2010. - No.4 (20).- p.140-143;*
7. Rozyk V. V., Vodyanko Kh. Y. *Methodological approach to assessment of enterprise innovative potential*// *Inter-branch science and research magazine “Science problem”.-No.11. – 2011. - p.30-36.*